

УДК 378:37.013.42-051

Калаур Світлана Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент
докторант кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, м.Тернопіль, Україна

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІЙ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

У статті зосереджено увагу на загальнонаукових засадах організації освітнього процесу майбутніх фахівців соціальної сфери. У процесі дослідження проаналізовано філософські, психолого-педагогічні та методологічні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій, які будуть реалізовувати соціальну політику. Обґрунтовано необхідність у формуванні готовності майбутніх фахівців до вирішення конфліктів як складової частини професійної підготовки.

Ключові слова: філософія, методологія, професійна підготовка, майбутні фахівці, соціономічні професії, соціальна сфера.

Вступ. Відзначимо, що у теперішній час спостерігається великий попит на фахівців, що працюватимуть у соціальній сфері. Цей напрям професійної діяльності є затребуваним з огляду на значну кількість проблемних ситуацій та складних життєвих обставин, з якими стикаються пересічні українці в повсякденному житті. Логічним є той факт, що в сучасних інноваційних умовах розвитку вищої освіти в Україні формування професійного менталітету майбутніх фахівців соціальної сфери набуває нового значення. На перший план виходить необхідність суттєвого вдосконалення професійної підготовки студентів. У цьому контексті саме філософія як вищий рівень узагальнення знань про реальний світ і діяльність відіграє найважливішу методологічно-парадигмальну роль у професійній підготовці майбутніх фахівців, які працюватимуть у соціальній сфері. У нинішніх умовах трансформації українського суспільства філософська парадигма забезпечує оволодіння технологіями сучасної освітньої діяльності, а також у її наукове поле входить обґрунтування аксіологічних передумов формування майбутнього фахівця під час здобуття освіти. У свою чергу, якість освіти визначаються соціально-економічним рівнем розвитку країни, політичним ладом, культурно-історичними і національними особливостями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що освіта у філософському, економічному та соціологічному контексті розглядається як цінність, засіб, чинник, фактор, процес, ресурс (результат). Освіта має вагомий вплив на всі сфери людського життя та стає «катализатором соціальної мобільності, новою соціокультурною технологією, а не є тільки особистісною та суспільною цінністю» [1, с. 7]. Причому саме освітній процес забезпечує розвиток професіонала. Як зазначено у Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років в Україні вкрай необхідна системна реформа освіти, яка має бути предметом суспільного консенсусу, розуміння того, що освіта – це один з основних важелів цивілізаційного поступу й економічного розвитку.

У процесі вивчення означеної проблематики, встановлено, що ініціаторами виокремлення фахівців соціономічних професій, позицію яких ми повністю підтримуємо, стали Л. Міхеєва, Л. Подкоритова, І. Савельчук, О. Столярчук, А. Фурман, О. Чуйко та ін. Віддаючи належну роль значущості професійної освіти студентів соціономічних професій, які працюватимуть у соціальній сфері, констатуємо, що стан наукової розробки філософсько-методологічних засад професійної підготовки висвітлені лише фрагментарно, що й було покладено в основу написання

статті.

Мета статті – проаналізувати філософсько-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій у цілому та з'ясувати місце готовності до розв'язання конфліктів у освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Як засвідчують реалії сьогодення, нагальною є потреба організації якісної освіти кваліфікованого фахівця, а тому професійна підготовка має бути гуманістично спрямованою, що забезпечується через самоактуалізацію особистості; орієнтацію на усвідомлення і відповідальний вибір значимих знань, поведінки та вчинків. З філософської точки зору саме в таких умовах освіта може розглядатися не лише як окрема унікальна сфера професійної підготовки нової генерації фахівців, але й як вагомий ресурс розвитку інтелектуального потенціалу нації.

Професійна підготовка спрямована на здобуття особою професії. Так, у довідковій літературі професія (від лат. *professio* – офіційно вказане заняття) – вид трудової діяльності людини, яка володіє комплексом теоретичних знань і практичних навичок, отриманих у результаті спеціальної підготовки і досвіду роботи. З методологічної позиції професійну підготовку розглядаємо як специфічний соціокультурний інститут, через який здійснюється трансляція спеціалізованого соціального та культурного досвіду, накопиченого суспільством. У загальнонауковому контексті вона передбачає дві стратегії: по-перше, освіту як процес і результат оволодіння певним стандартизованим змістом освіти у формі знань, умінь, навичок, компетентностей і компетенцій; по-друге, освіту як безперервний процес розвитку, становлення особистості, що передбачає формування мотиваційної сфери, пізнавальних здібностей, соціально і професійно важливих якостей.

Складність професійної діяльності майбутніх фахівців соціономічних професій в соціальній сфері спричинили потребу переосмислення теоретико-методологічних підходів та пошук інноваційних методів професійної підготовки у ВНЗ. Надаючи соціальну допомогу (соціально-педагогічну діагностику, консультування, профілактику, пропедевтичну та просвітницьку діяльність та ін.) та реалізуючи соціальний захист соціальні педагоги, практичні психологи та соціальні працівники повинні бути високопрофесійними фахівцями, що уміють професійно реалізовувати соціальну політику.

Нині, як доводить І. Карпич, в Україні стоїть завдання: «працівників для соціальної сфери готувати таким чином, щоб вони зуміли змінити, усунути і коректувати негативні соціальні прояви суспільства»

[2, с. 74]. «Основу професійної освіти майбутніх фахівців соціальної сфери становить систематичне навчання з відповідних дисциплін. Професіоналізм особистості передбачає об'єктивність фахівця при сприйнятті та аналізі складних педагогічних ситуацій; вміння визначити коло доступних йому завдань; готовність застосувати свій професійний досвід у відповідності з новими обставинами, ситуаціями» [3, с. 88]. У нашому баченні, найперше, що характерне для справжнього професіонала, який має працювати у соціальній сфері над реалізацією соціальної політики має бути зануреність і закоханість у свою справу, почуття професійної гордості, професійна самоідентифікація, а мотив діяльності має відповідати самій цій діяльності.

З психолого-педагогічної позиції професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів, соціальних працівників, психологів це процес і результат формування готовності до певної професійної діяльності, яка здійснюється на основі оволодіння доцільною сукупністю спеціальних знань, умінь і навичок. Під професійною підготовкою розуміємо освітній процес, що охоплює теоретичну підготовку, яка базується на вивченні широкого спектру професійно орієнтованих дисциплін, і практичну підготовку за профілем спеціальності.

На основі здійсненого аналізу підходів І. Звервої та О. Карпенко до трактування змісту професійної підготовки фахівця соціальної сфери визначено певні особливості, як: формування у майбутніх професіоналів стійкої професійно-орієнтованої мотивації до опанування професійно значимими знаннями, вміннями і навичками; організація освітнього процесу, який би був максимально спрямований на розвиток професійної готовності майбутнього фахівця до роботи в соціальній сфері; наближення професійної підготовки студентів до практичної діяльності, шляхом використання у процесі навчання активних форм, методів, прийомів та інноваційних засобів; розробка необхідного організаційно-методичного забезпечення для формування у майбутніх фахівців професійної компетентності; налагодження співпраці між різними ланками системи професійної підготовки майбутніх фахівців.

Слід підкреслити, що на сьогоднішній момент професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери володіє усіма необхідними атрибутами профільної освіти:

- існує сукупність спеціальностей підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на всіх рівнях професійної освіти;

- утворилася сукупність професійних навчальних закладів різних типів, в яких ведеться підготовка за спеціальностями соціального профілю;

- функціонують ієрархічно взаємопов'язані структури галузевого управління підготовкою кадрів соціального профілю, поряд з органами і структурами управління освітою всіх рівнів.

Зупинимось більш конкретніше на загальних методологічних аспектах професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Зокрема, у навчальних планах професійної підготовки студентів, що вступили на навчання у 2016–2017 н.р. на спеціальності «231 Соціальна робота» та «053 Психологія» у ТНПУ імені Володимира Гнатюка, представлено доволі широкий спектр професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, завдяки яким здійснюється засвоєння студентами конкретних предметних знань та формуються професійні вміння та навички. Логіка всього навчального процесу підготовки майбутніх фахівців, а відтак і професійна діяльність викладаць-

кого складу кафедр (соціальної педагогіки та соціальної роботи і практичної психології – як випускових) та кінцевий результат навчання зорієнтовані на співпрацю і взаємодію з соціальними структурами, діяльність яких спрямована на соціальну сферу. Вважаємо, що опанування та досконале володіння змістом навчальних курсів допоможе майбутньому фахівцеві продемонструвати свої здібності та зарекомендувати себе у якості кваліфікованого фахівця в соціальній сфері.

Зокрема нині ВНЗ готують фахівців спеціальності: 231 «Соціальна робота», тобто бакалаврів та магістрів, які можуть обіймати посади у державних установах системи соціального захисту населення, громадських організаціях, працюють у приватних фірмах це, передусім, «фахівці в галузі соціального управління. Фахівці соціальної роботи досліджують соціальне становище, визначають проблеми громади, сім'ї або окремої людини, створюють проєкт вирішення проблеми і реалізують заходи, необхідні для її розв'язання» [4, с. 23]. Сферами професійної діяльності є державні та недержавні соціальні служби, організації та установи соціальної сфери, які спрямовують діяльність на реалізацію соціальної політики через здійснення системи соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я, і т.п. Об'єктами діяльності є окремі особи, сім'ї, групи населення, які потребують соціальної підтримки, допомоги, захисту і обслуговування.

Освіта сучасного психолога, як доводить С. Занюк [5], повинна будуватися на використанні особистісного підходу як психолого-педагогічного принципу організації профільної та професійної підготовки спеціаліста, що є одним із важливих наукових принципів, який забезпечує розуміння, пізнання, розвиток та самореалізацію особистості в її цілісності та гармонійності. Основними місцями застосування професійних знань для психолога нині визнано: соціальні організації (дитячі будинки, притулки, будинки для старих, інвалідів, дитячі центри творчості та дозвілля); освітні установи (школи, дитячі дошкільні установи; ВНЗ); установи, які займаються підбором і відбором персоналу (кадрові агентства, центри зайнятості, центри профорієнтації); медичні установи (лікарні, поліклініки, наркологічні центри, реабілітаційні центри); психотерапевтичні, психологічні консультативні служби; підприємства, фірми; правоохоронні органи (суди, дитячі приймачі-розподільники, колонії, прокуратура, районні управління внутрішніх справ); робота на телефоні довіри; робота в МЧС, службах порятунку; військові організації.

Найскладнішими є підходи до професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Зокрема, Постанова КМУ №266 від 29.04.15 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [6] сприяла фактичному виключенню спеціальності з навчальних планів ВНЗ України. Як наслідок – починаючи з 2016 року студентів на цю спеціальність більшість ВНЗ не набирає, хоча соціальні структури декларують потребу у цих професіоналах. У цьому контексті поділяємо позицію В. Гуріча про те, що «модернізація соціальної сфери за світовими стандартами не врахувала в багатьох аспектах специфіку розвитку соціальної педагогіки як галузі педагогічних знань» [7, с. 50]. Відзначимо складність цього аспекту, а також доволі непросту процедуру забезпечення освітніх установ кваліфікованими соціальними педагогами, підготовка яких у ВНЗ практично припинена. Однак, наголосимо, що ми не ставили собі за мету досліджувати питання означеного спектру,

тому зупинимося на висвітленні проблемних питань у професійній підготовці тих фахівців, які працюватимуть у соціально-педагогічній сфері. Так, у найбільш загальному контексті, підготовка майбутніх соціальних педагогів спрямовувалася на формування готовності до надання відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» соціально-педагогічних послуг (стаття 5) – виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організація індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивного-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, зацікавлених осіб.

Таким чином, і соціальний працівник і психолог і соціальний педагог, виконуючи свої професійні обов'язки, безпосередньо реалізують соціальну політику та надають різноманітний спектр соціальних послуг клієнтам. Інтегративні характеристики соціономічних професій визначаються через цілі, сфери, форми та види діяльності, що історично склалися як необхідні суспільству, для виконання яких студенти, що здобувають освіту на психолого-педагогічних факультетах ВНЗ повинні мати певну суму знань, умінь та навичок, відповідні здібності та професійно важливі якості. Своєрідність діяльності фахівців соціальної сфери вимагає від студентів прояву гнучкості, інформованості, ініціативності, рефлексивності, відповідальності, креативності.

Отже, у загальнонауковому баченні преамбулою професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій має бути макетування проблем, що охоплюють теоретичну та практичну підготовку до вирішення конкретних професійних завдань. Під час професійної підготовки необхідно плекання такого фахівця, який би не тільки володіє певною системою теоретичних знань, цінностей і ролей, умінь та навичок, а й має «сформоване професійне мислення, яке у рамках обраного фаху дає йому змогу, спираючись на знаннево-компетентнісну базу, успішно справлятися із професійними завданнями і за потреби знаходити оптимальні способи розв'язання нагальних проблем ділового повсякдення» [8, с. 53].

Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери спрямована на реалізацію соціальної полі-

тики. Доволі часто під час виконання своїх професійних обов'язків у майбутніх фахівців можлива відкрита чи опосередкована конфліктологічна взаємодія як з клієнтами, так із своїми колегами чи партнерами. Таким чином, безсумнівним є те, що гуманістична домінанта у розв'язуванні конфліктів має бути присутньою у професійній підготовці майбутніх фахівців. З огляду на це, ще під час професійної підготовки у ВНЗ, майбутніх фахівців необхідно цілеспрямовано готувати до розв'язання конфліктів у професійній діяльності. Як доказ вагомості такої тези, наведемо наступні факти: по-перше, згідно Наказу Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)» від 17.08.2016 р. [9], майбутній фахівець повинен уміти кваліфіковано надавати допомогу у врегулюванні конфлікту/спору, у якості посередника (медіатора); по-друге, в загальноосвітніх навчальних закладах реалізовується програма «Шкільна служба розв'язання конфліктів» [10], що вирішує завдання первинної профілактики правопорушень, корекції девіантної поведінки школярів на засадах медіації.

Висновки. Серед численних систем координат, за якими відбувається відтворення соціального простору, вагому роль відіграє освіта, яка дає змогу оволодіти певними соціальними статусами та отримати належний рівень професійної підготовки. Освіта є однією з найважливіших складових в сучасному суспільстві, вона із паритетних, в соціальній структурі, перетворюється в пріоритетну, оскільки стає глобальним фактором розвитку суспільства. Цей факт обумовлений якісно новим масштабом детермінованого впливу освіти на формування реалій суспільства. У цьому контексті професійна підготовка майбутніх фахівців розглядається у якості надання освітніх послуг, що реалізується в під час освітньої діяльності. Підсумовуючи можемо констатувати, що під час професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери належне місце повинна посісти готовність до розв'язання конфліктів у професійній діяльності.

Подальші наші дослідження будуть спрямовані на розробку, впровадження та експериментальну перевірку системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності.

Список використаної літератури

- Архипова С.П. Основи андрагогіки: навчальний посібник / С.П.Архипова. – Черкаси: ЧДУ-УжНУ. – 2002. – 92 с.
- Карпич І. О. Проблеми підготовки працівників соціальної сфери до професійної діяльності / І.О.Карпич // Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: Матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції (м.Ужгород, 16 вересня 2016 р.) / За ред.проф. І.В.Козубовської, проф. Ф.Ф.Шандора. – Ужгород, 2016. – С.74-75.
- Юрків Я.І. Особливості формування психологічної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у вищому навчальному закладі / Я.І.Юрків // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія: Педагогічні науки, 2016 – №6 (303) жовтень, 2016. – Частина III – С.87-94.
- Ігнатенко К.В. Сучасні виклики у фаховій підготовці соціальних працівників / К.В.Ігнатенко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія: Педагогічні науки, 2016 – №6 (303) жовтень, 2016. – Частина III – С.23-31.
- Занюк С.С. Психологія мотивації: навч. посіб. / С.С.Занюк. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
- Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова КМУ №266 від 29.04.15 р. – [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p>
- Гуріч В.О. Соціальна педагогіка в Україні: практика без освіти / В.О.Гуріч // Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: Матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції (м.Ужгород, 16 вересня 2016 р.) / За ред. проф. І.В.Козубовської, проф. Ф.Ф.Шандора. – Ужгород, 2016. – С.49-50.
- Фурман А.В. Інноваційна психодидактична модель професійної підготовки фахівців соціономічних професій / А.В.Фурман // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доповідей V-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Хмельницький, 30-31 березня 2017 р.) [ред. кол. Є.М.Потапчук (голов. ред.), Т.Л.Левицька та ін.]. – Хмельницький: ХНУ, 2017. – С.53–55.
- Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)» [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16>
- Коваль Р. Шкільна служба розв'язання конфліктів: досвід уповноваження: посібник / Р.Коваль, А.Горова, А.Нікітчук та ін. – К.: Видавець Захарченко В.О., 2009. – 168 с.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2017 р.
Стаття прийнята до друку 05.10.2017 р.

Калаур Светлана

кандидат педагогических наук, доцент
докторант кафедры педагогики и менеджмента образования Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка
г.Тернополь, Украина

ФИЛОСОФСКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИОНОМИЧЕСКИХ ПРОФЕССИЙ

В статье сосредоточено внимание на общенаучных основах организации образовательного процесса будущих специалистов социальной сферы. В процессе исследования проанализированы философские, психолого-педагогические и методологические аспекты профессиональной подготовки будущих специалистов социономических профессий, которые будут реализовывать социальную политику. Обоснована необходимость в формировании готовности будущих специалистов к решению конфликтов как составной части профессиональной подготовки.

Ключевые слова: философия, методология, профессиональная подготовка, будущие специалисты, социономические профессии, социальная сфера.

Kalaur Svitlana

Candidate of Pedagogical Sciences, PhD in Pedagogy, Associate Professor
Doctoral Candidate of Department of Pedagogy and Education Management
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS OF SOCIAL PROFESSIONS

The article focuses on the general scientific principles of organizing the educational process of future specialists in social sphere. In the course of the research the philosophical, psychological, pedagogical and methodological aspects of the professional training of future specialists of socio-occupational professions have been analyzed. The need to improve significantly the professional training of students comes at the forefront. In the general scientific sense, education has a significant impact on all spheres of human life and becomes a catalyst for social mobility, a new socio-cultural technology. The educational process ensures the formation of a professional. From the methodological point of view, we consider professional training as a specific socio-cultural institute through which social and cultural experience is broadcasted. The theoretical basis for the professional education of future specialists of social sphere is the systematic training of the corresponding professional disciplines. During the performance of their professional duties, future specialists may be engaged in conflictual interaction with clients, their colleagues or partners. The future specialist should be able to provide qualified assistance in resolving the conflict, as a mediator (mediator). In this context, the necessity of forming the readiness of future specialists to resolve conflicts as an integral part of vocational training has been substantiated.

Key words: philosophy, methodology, professional training, future specialists, socioeconomic professions, social sphere.